

Første sæson med engfugleprojektet på den sønderjyske østkyst

26. oktober 2022, Jesper Tofft og Gert Fahlberg, v.2.1

Idé og formål

Der har både i Panurus og på DOF-Sønderrjyllands hjemmeside været omtale af det store fælles-foreningsprojekt vedrørende ynglefugle på de østsønderjyske strandenge og andre væsentlige kystfuglelokaliteter som enkelte småøer.

Idéen til projektet opstod ud fra det indtryk, som vi har fået gennem de senere år, at især vores vadefugle er gået en del tilbage eller endog helt forsvundet fra mange af de østsønderjyske strandenge. Ligesom ved Vadehavet, hvor man dog via de professionelle årlige optællinger i regi af det internationale vadehavssamarbejde med Tyskland og Holland, har en god viden om, hvordan det står til.

Tanken var således, at vi skulle prøve på at få en status for engfuglesituationen på de østsønderjyske strandenge for dels at se hvordan det mere konkret står til, og om man kan gøre noget for at forbedre en forventet kritisk situation. Vi blev også inspireret af DOF-Fyn, som er i gang med en flerårig optælling af de mange små øer.

Vi kunne glæde os over en stor opbakning og interesse fra medlemmerne, så næsten alle lokaliteter hurtigt kunne dækkes, og internt af en stor organisatorisk indsats fra Peter Brusendorff.

Der blev i alt udpeget [37 lokaliteter](#), som vurderedes at være mere eller mindre værdifulde strandenge og småøer, som skulle undersøges. De blev opdelt i 3 grupper; Broagerland med 7 lokaliteter, Als med 21 lokaliteter og Haderslev Næs med Årø samt Kalvø med 9 lokaliteter. I Aabenraa Kommune blev kun Genner Bugt med Kalvø og strandenge undersøgt, mens Barsø blev prioriteret ned pga. traditionelt meget få kystfugle. Evt. kan Barsø besøges i 2023. Desuden kunne vi ikke få øen Linderum ud for Haderslev Fjord med, da der ikke er offentlig adgang til øen. Vi vil dog se, om vi kan finde en ordning med tilladelse til optælling på Linderum i 2023.

Se kort med lokaliteter

Afhængigt af hvor stor interessen var for at deltage i projektet, blev de udpegede lokaliteter opdelt i prioritet A - de største og vigtigste, og prioritet B - de mindre betydningsfulde steder.

Ved afslutningen af sæson 2022 kan vi konstatere, at der foreligger mange fine data, bl.a. fra dele af Als og Årø. Men der er også en del lokaliteter, hvor vi vurderer at de foreliggende oplysninger ikke er fyldestgørende, og at der ikke er registreret så

mange gange om ønskeligt – mindst 4 gange fra slutningen af april til midt i juli for at få en god dækning.

I det følgende giver vi et sammendrag af resultaterne fra 2022, mens der efter projektets afslutning i 2023 kommer en større rapport med data fra alle dækkede lokaliteter.

Hvilke arter skulle eftersøges?

Tanken var, at vi primært skulle gå efter de typiske strandengs- og kystfugle, der er tilknyttet det dels salte, dels ferske miljø ved kysterne: vibe, strandskade, stor præstekrave, rødben, klyde, alle måger og terner, andefugle samt småfugle som engpiber, rørsurv og gul vipstjert. Nogle af de lidt større lokaliteter omfatter også små ferskvandssøer, så vi en del steder også har fået en række deciderede ferskvandsarter med som lille og gråstrubet lappedykker, grågå, gråand, rørhøg, vandrikse, blishøne m.fl. med.

Herunder giver vi en kortfattet oversigt over hvad der er fundet rundt omkring i projektets første sæson. Efter anden og sidste sæson i 2023 kommer der en større og mere detaljeret rapport om projektet med resultater og anbefalinger.

Broagerland

Her er der en række fine og mest små engområder beliggende rundt langs kysten med bl.a. en interessant flora og forekomst af strandtudse. Mosen bag Vemmingbund sommerhuse er dog et mere ferskt område, og blev ikke optalt i år. Der er dog kun fundet meget få vadefugle på Broagerland.

Kun Dynt Strandmose, som uden tvivl er den vigtigste lokalitet i dette område, kunne opvise flere ynglende vadefugle med 1-2 par af vibe, strandskade, stor præstekrave og rødben. Derudover blev der kun fundet et enkelt par strandskade ved Spar Es. Ved Kragesand sås i begyndelsen af sæsonen et par store præstekraver, men de forsvandt siden. Efter optællerens vurdering pga. megen færdsel ved Gendarmstien. Engpiberen kunne dog findes med 2-3 par ved de fleste lokaliteter. Alle lokaliteter blev afgræsset, hvilket er vigtigt for forekomsten af de arter som f.eks. vibe og strandskade, som foretrækker den korte vegetation.

Als

Øen huser en lang række, mest små, kystlokaliteter med strandeng og dermed muligheder for ynglende strandengsfugle.

For at skabe bedre overblik har vi valgt at opdele Als i fire områder: 1) nordkysten, 2) vestkysten, 3) øst- og sydkysten og 4) halvøen Kegnæs.

Nordkysten

På nordkysten finder man en række mindre lokaliteter med strandenge og til dels bagvedliggende strandsumpe: Farresdam, Lønsømade, Hellesø, Bjørnkær, Hopsø Made og Tontoft Nakke.

På næsten alle lokaliteter findes ynglende stor præstekrave, engpiber, rørsurv og rørsanger. Farresdam, som gennem mange år har været kendt som en fin strandengslokalitet, skiller sig ud ved endvidere have ynglende strandskade og rødben, samt ynglende knopsvane, grågå og gravand. Også ved Hopsø Made og Tontoft Nakke blev der gjort fine observationer. Ved Hopsø Made med ynglende

rødben, lille præstekrave og skægmejse og ved Tontoft Nakke med ynglende vibe, stor præstekrave og strandskade. Af andre interessante iagttagelser kan det nævnes, at der var digesvalekolonier nær Hellesø og ved Farresdam, og flere steder var der nattergal og blåhals i strandsumpene bag ved.

Vestkysten

På vestkysten indgår følgende strandengslokaliteter i projektet: Lyngen Strandeng, Hardeshøj, Sandvig, Stevning Nor, Katholm, Sebbelev Nor (nord), Sebbelev Nor (syd (Ny Stavnsbøl)).

I dette område gjorde især Sebbelev Nor strandenge sig bemærket ved ynglende strandskade, stor præstekrave, vibe, rødben, gravand, engpiber og rørspurv. Også på øen Katholm blev der gjort fine yngleagttagelser med 25-30 par ederfugle, samt ynglende sølvmåge (500-700 par), svartbag (5-7 par) og strandskade. På de øvrige mindre lokaliteter fandtes enkelte par af stor præstekrave, strandskade, engpiber, rørspurv og rørsanger og ved Sandvig endvidere vibe og 2-3 par rødben. I strandsumpene i tilknytning til disse lokaliteter var der fund af grågås, gråand, rørsanger, kærsanger og nattergal.

Øst- og sydkysten

På øst- og sydkysten indgår fire lokaliteter i projektet: Havnbjerg Strand, Fjordmosen/Bosted Made, Humlemade og Trillen.

Lokaliteterne på disse kyststrækninger husede alle små bestande af stor præstekrave, strandskade, engpiber og rørspurv – i Fjordmosen endvidere to par viber. Ved Fjordmosen var der endvidere ynglende grågås, bynkefugl og sortstrubet bynkefugl – og den del af engene, der ligger nærmest Nørreskoven holdt et par traner til i en periode. Yngel blev dog ikke påvist. Ved Trillen blev der yderligere fundet ynglende gravand, rørhøg og blåhals.

Kegnæs

Der foreligger desværre ikke data fra Kegnæs med de 4 udpegede lokaliteter Hartsø, Hjortholm, Grønmark og Kegnæs Drej. Derfor er det vigtigt, at disse lokaliteter optælles grundigt i 2023.

Haderslev Næs

Her er Halk Nor og Bankel Nor/Sø de vigtigste lokaliteter, men projektet inddrager også engen ved Haderslev Fjord ved Starup og Fuglevig.

Fra den egentlige yngletid for vadefuglene foreligger kun nogenlunde dækkende data fra Halk Nor, og fra Bankel kun fra begyndelsen af sæsonen. Man skal være opmærksom på, at der sagtens kan dukke flere fugle og arter op i løbet af maj-juni måned. F.eks. terner og rødben samt klyde, der er kendt for at kunne etablere sig i anden halvdel af maj. De foreliggende data taler om følgende tal for de to lokaliteter tilsammen: strandskade 5 par, stor præstekrave 2 par, vibe 6 par, rødben 4-6 par, klyde 4 par, havterne 2 par samt (kun) 4 par engpibere.

Ved engområdet ved Haderslev Fjord øst for Starup Kirke er der fundet strandskade, vibe og rødben – samt ynglende rørhøg.

Vi vurderer, at tallene fra Halk Nor og Bankel må være i underkanten af de reelle forekomster, hvilket der bør ses nærmere på i 2023.

Årø

Årø har gennem mange år været et vigtigt kystfugleområde med flere adskilte strandengsområder; nogle af disse dog ikke saltpåvirkede, da de ligger bag diger. Dertil kommer den store Årø Kalv, som er en meget langstrakt halvø på øens østside og omgivet af fladvand. Her har der gennem mange år ynglet større mågekolonier og dertil havterner og klyder, men en efter sigende stor bestand af ræve og mårhunde på øen er nok en væsentlig grund til de efterhånden vigende tal for disse kolonier, som jo er både meget synlige og støjende, så de tiltrækker sig opmærksomhed. Ja, og nu er de forsvundet.

For der blev heller ikke i 2022 fundet sikkert ynglende måger og ternere på Årø Kalv, og det kan næsten ikke være andet end landrovdyr som er grunden hertil. Til gengæld en del vadefugle, herunder op til 10 par viber og 6 par rødben, men ingen klyder. Også svømmefugle som knopsvane, grågå, gråstrubet lappedykker og toppet skallesluger blev fundet på Årø Kalv.

På selve Årø blev der i tilknytning til strandenge m.v. fundet en helt lille hættemågekoloni samt ande- og vadefugle. Herunder 8-10 par viber, 4-8 par strandskader, 2-4 par rødben samt 1-2 par klyder.

Kalvø i Genner Bugt

Denne lokalitet ligger isoleret ift. de øvrige. Der er lidt strandeng ved kysten, men der er ikke set ynglende vadefugle.

Udvalgte arter

Vi vil her omtale nogle udvalgte arter og artsgrupper baseret på det indsamlede materiale. Dels de 5 arter nævnt i tabellen, dels toppet skallesluger og ederfugl samt måger/ternere.

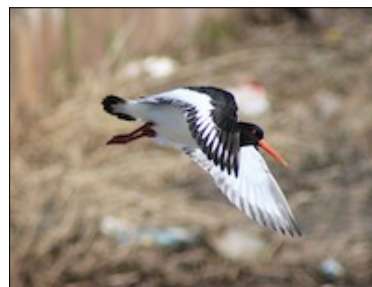
Klyde

Klyden er i Østsønderjylland, så vidt vides, kun regelmæssig ynglefugl ved Hindemaj-søen vest for Haderslev, samt ved kystlokaliteterne Årø Halk og Bankel. Så vidt vides skifter arten kun mellem de sidstnævnte lokaliteter. Ved denne undersøgelse blev den fundet ved Årø og Halk med tilsammen 5-6 par. Vi vurderer at dækningen for denne art er god.

Strandskade

Det er den eneste vadefugleart, som er tilpasningsdygtig på den måde, at den kan finde på at tage nye ynglesteder i brug som bygninger, hvorved den kan yngle i fred for i hvert fald landrovdyr. Men i denne undersøgelse har vi søgt efter den på de traditionelle ynglesteder som kystlokaliteter og strandenge, hvor det menes at ynglesucces er ret lav. Der er i denne undersøgelse fundet 30-42 par. Men da der ikke foreligger data fra Kegsnæs, Barsø, Linderum, og

da Haderslev Næs vurderes ikke at være fuldt dækket, mener vi, at den reelle bestand kan ligge på mindst 45-50 par. Det skal endvidere nævnes, at arten også kan findes på kyststrækninger udenfor de undersøgte strandenge.

Vibe

Det er skuffende, at vi kun har kunnet finde godt 30 par viber på hele den sønderjyske østkyst. Det står især dårligt til på Als og Sundeved, hvor der kun er fundet et enkelt par på Broagerland, mens der på hele Als kun er fundet 11-13 par. Det er ikke noget nyt, da en undersøgelse af kystlokaliteter på Als nord for en linje Sandvig-Havnbjerg Strand i 2014 kun fandt ét par viber. I år er der trods alt fundet 5-6 par i samme område.

Der er samlet registreret 31-37 par, men da der mangler data fra Kegnæs og vi vurderer at der kan være flere ved Haderslev Næs (Halk og Bankel), vurderes den samlede bestand at ligge på 40-45 par.

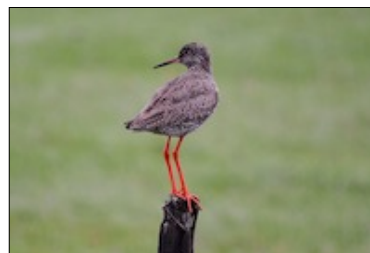
Stor præstekrave

Vi synes at denne art har overrasket positivt, idet den faktisk er fundet rigtig mange steder på Als og ved Haderslev Næs med Årø. Langt de fleste steder dog kun med et enkelt par. Hvert enkelt par kræver ofte et territorium på flere hundrede meter strand, så alene det begrænser det mulige antal par. Vi bør glæde os over, at den store præstekrave trods alt stadig er til stede på mange af vore strande. Der er registreret i alt 15-21 par, og vi vurderer at den reelle bestand kan ligge på ca. 25 par.

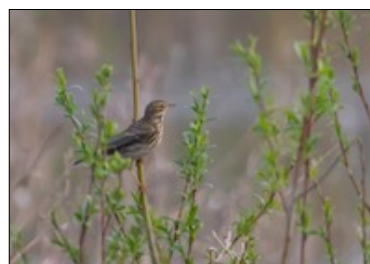
Rødben

Ved den nævnte undersøgelse på Nordals i 2014 (se under vibe) blev der kun fundet to par rødben. I denne undersøgelse er der dog registreret 4-5 par på de samme lokaliteter. Samlet kun et enkelt par på Broagerland og 8-10 par på Als, hvor Kegnæs ikke er medregnet. Fremgangen kan hænge sammen med, at der er iværksat afgræsning på flere strandenge. I hele Østsønderjylland er der optalt 18-26 par i 2022, og vi vurderer at den reel bestand kan ligge på 30-35 par, måske flere.

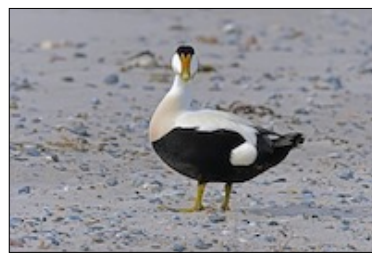
Engpiber

Denne art er ikke som vadefuglene afhængig af afgræssede enge, men trives ret fint i højt græs. Men det ser alligevel ud til, at den godt kan lide en kombination af afgræssede enge med kort vegetation, hvor den kan løbe omkring og fange insekter, og områder med langt græs, hvor den kan skjule reden. Vi finder det glædeligt, at den stadig findes på næsten alle strandenge med typisk 1-3 par. Der er registreret i alt 43-63 par, en lidt for stor margin, synes vi. Da Kegnæs mangler, og der kan være flere par på Haderslev Næs, vurderer vi, at den samlede bestand kan ligge på 70-80 par.

Ederfugl

Der er ved denne undersøgelse kun fundet ynglende ederfugl på øen Katholm i Augustenborg Fjord. Til gengæld med hele 25-30 par. Der er flere iagttagelser af at hunner med små unger, som for at undgå faren for at blive taget af de store måger, søger ind i de små røromkransede og mere beskyttede bugter ved f.eks. Ketting Nor og Sebbelev Nor.

Tidligere ynglede ederfugl i ret store tal ved Årø. Måske ikke på selve Årø, men på de nærliggende ubeboede småøer Linderum, Bastholm og Småholmene. Disse øer er ikke optalt i år, og kun Linderum ligger inden for DOF-Sønderjyllands område, mens de øvrige hører under Assens Kommune. Men en gang kunne man se mange flokke af hunner med ællinger svømme rundt ved Årø. Det er ikke tilfældet i år, og vi må se, om den måske kan findes ved Linderum i 2023. Men foreløbigt har vi kun altså kun ét sted med ynglende ederfugle i hele Sønderjylland, nemlig Katholm, da den ikke yngler regelmæssigt i den sønderjyske del af Vadehavet, f.eks. på Rømø.

Toppet skallesluger

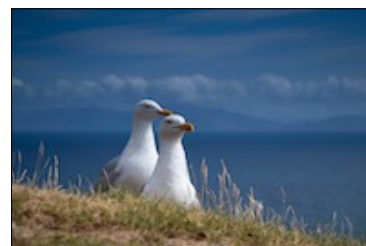
Denne art ser ud til at være på vej ud af den sønderjyske fuglefauna som ynglende. Årsagen er antagelig klimatisk, da den, ligesom andre arter i tilbagegang i Sønderjylland, har sin hovedudbredelse nord for Danmark. For 10-20 år siden ynglede den i pæne tal ved f.eks. Okseøerne i Flensborg Fjord samt omkring Als. I denne undersøgelse er den kun fundet ynglende ved Årø, hvor der er registreret 1-4 par, og en hun er set med ællinger. Udenfor undersøgelsesområdet er der dog set to kuld ved udmundingen af Haderslev Fjord. Det ser ud til at de toppede skalleslugere, ligesom f.eks. stenpikker, forsvinder fra landsdelen – og det sker ganske upåagtet....

Foto Bjarne Nielsen

Måger

Der er kun fundet ynglende måger på Katholm (500-700 par sølvmåger og 5-7 par svartbag), Årø (18 par hættemåger) og på den meget lille Djævnø i Haderslev Fjord, hvorfra der meldes om 10-15 par sølvmåger, som dog blev heftigt præderet af det lokale havørnepar. Samlet meget lidt ift. tidligere tider, hvor Årø husede mange måger, og stormmåger ynglede spredt på strandengene. Stormmågen og sølvmågen er dog i dag at finde ynglende på tage i byer og industriområder. Og i Haderslev Dam finder vi én af landets største hættemågekolonier.

Terner

To par havterner ved Halk Nor er alt der er fundet af ynglende terner på hele østkysten. Særligt sløjt ift. tidligere tider, hvor der traditionelt har været ynglekolonier ved både Halk, Bankel og Årø.

Konklusion for 2022 og ønsker til 2023

- Vi takker alle deltagere for deres indsats i år, 2022
- Der er ift. vores forventninger fundet flere rødben og store præstekraver end forventet
- Der er fundet færre viber, måger og terner end forventet
- Meget tyder på, at toppet skallesluger er ved at forsvinde som sønderjysk ynglefugl

For så vidt angår undersøgelsens andet år, 2023, har vi følgende ønsker:

- Alle tilmeldte deltagere igen registrerer fugle på deres lokaliteter iht. den tidligere udsendte vejledning med så vidt muligt 4 tællinger (gerne flere) fordelt fra sidst i april til ca. 1. juli med ca. 3 uger imellem hver tælling
- Hvis nogle ikke har tid og lyst til at fortsætte, så giv besked i god tid, så pågældende lokalitet kan blive dækket af en anden optæller
- Der er behov for særlige grundig registrering på Kegnæs og Haderslev Næs (Halk/Bankel) samt Årø
- Vi vil se hvordan vi kan få øen Linderum, som sandsynligvis rummer vigtige forekomster af eng- og kystfugle, dækket i 2023. Det samme gælder Barsø, som dog traditionelt kun rummer få engfugle
- Vi vil i 2023 gerne have flere oplysninger om sikker eller sandsynlig ynglesucces for vadefuglene
- Vi vil også gerne høre om observatørernes vurdering af lokaliteternes tilstand, f.eks. om enge ikke bliver afgræsset og gror til, så de mister værdi for vadefugle
- Vi vil gerne høre, om der er væsentlige forstyrrelser

Optalte ynglefugle

Art	Antal ynglepar					
	Klyde	Strandskade	Vibe	Stor præstekrave	Rødben	Engpiber
Lokalitets nr. og navn.						
S1 Brunsnæs						2-3
S2 Skelde Vig						2-3
S3 Kragesand				0-1		2-3
S4 Spar Es		1				
S5 Dynt strandmose		1-2	1	1-2	1	3
S6 Enge v. Vemmingbund						
S7 Viemose, Dybbøl						
A1 Trillen, Høruphav		1		1		1
A2 Kegnæs Drej						
A3 Hjortholm, Kegnæs						
A4 Grønmark, Kegnæs						
A5 Hartsø						
A6 Humlemade/Hummelvig		1-2		1		
A7 Fjordmosen, Bosted Made			2	1		2
A8 Havnbjerg Strand				1		1
A9 Købingsmark Strand/ Tontoft		1	3	1		1-2
A10 Hopsømade		1-2	1		2	1
A11 Bjørnkær Enge		1	1	1		
A12 Hellesø				1		1-2
A13 Lønsømade				1		1-2
A14 Stegshoved og Farresdam		1		1	1	1-2
A15 Lyngen Strandenge		1		1-2		3-4
A16 Hardeshøj		1				1-2
A17 Sandvig		1-2	0-1		2-3	3
A18 Stevning Nor						
A19 Katholm		3-4				
A 20 Sebbelev Nor - nord		2	4-5	1	2-3	1-2
A21 Sebbelev Nor - syd		1			1	3-4
H1 Enge, Kalvø, Genner Bugt						
H2 Halk Nor	4	2	1		3-5	1

STATUS EFTERÅR 2022

H3 Bankel Sø/Nor		3	6	1	1	3
H4-H6-H7 Årø	1-2	4-8	8-10	0-2	2-4	6-10
H5 Årø Kalv		3-5	4-8	3-4	2-4	3-8
H8 Enge, Starup, Haderslev Fj.		2	2		1	1
H9 Djævleø, Haderslev Fj.						
I alt optalt	5-6	31-42	32-37	15-21	18-26	43-63
I alt vurderet	5-6	45-50	40-45	Ca. 25	30-35	Ca. 70-80

